สรุปการบรรยาย

ประเทศไทยในกระแสสิทธิมนุษยชนโลก

ศ.กิตติคุณ วิทิต มันตาภรณ์ | 6 ส.ค. 2569

1) สถานการณ์โลกและบริบทสิทธิมนุษยชน

โลกกำลังเผชิญ Poly-crisis

1. ระบบพหุภาคีถูกกดดัน
2. สงครามและความขัดแย้ง
3. พื้นที่ภาคประชาสังคมหดแคบ
4. ประชาธิปไตยเผชิญความท้าทาย
5. SDGs ล่าช้า
6. โลกร้อน มลพิษ และความหลากหลายทางชีวภาพลดลง
7. เทคโนโลยีใหม่และ AI กับผลกระทบต่อมนุษย์

Poly-crisis อาจกลายเป็น Poly-opportunity

ไทยยังยึดมั่นระบบพหุภาคี และเป็นสมาชิกคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ

2) 'สิทธิ' กับ 'สิทธิมนุษยชน'

สิทธิ (Rights)

แนวคิดกว้าง เกิดจากกฎหมาย สัญญา สถานะ หรือความสัมพันธ์

สิทธิมนุษยชน (Human Rights)

สิทธิที่ติดมากับความเป็นมนุษย์ และเป็นข้อเรียกร้องต่อรัฐให้เคารพและคุ้มครอง

สิทธิสัมพันธ์กับหน้าที่ — การใช้สิทธิไม่ใช่การใช้ได้อย่างไร้ขอบเขต

3) พันธกรณีของรัฐ 3 ระดับ

Respect | เคารพ

รัฐต้องไม่ละเมิดสิทธิเอง

Protect | คุ้มครอง

รัฐต้องป้องกันไม่ให้ผู้อื่นละเมิดสิทธิ

Fulfil | ทำให้สิทธิเกิดผลจริง

รัฐต้องใช้กฎหมาย นโยบาย งบประมาณ และมาตรการเชิงบวก

4) ฐานของสิทธิมนุษยชน = ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

มนุษย์เกิดมาพร้อมศักดิ์ศรีและความเสมอภาค

รัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 4 รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

แนวคิดนี้มีรากสำคัญจากกฎบัตรสหประชาชาติ และ UDHR ค.ศ. 1948

5) หลักพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน

Universality | ความเป็นสากล

มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ

Indivisibility | แบ่งแยกมิได้

สิทธิทุกด้านสำคัญเท่าเทียมกัน

Inalienability | ไม่อาจพรากไปโดยพลการ

สิทธิพื้นฐานติดตัวมนุษย์

Interconnectedness | เชื่อมโยงกัน

การละเมิดสิทธิหนึ่งกระทบสิทธิอื่น

6) สิทธิมนุษยชน 'มีข้อจำกัดได้' แต่ไม่ใช่ทุกสิทธิ

สิทธิที่ไม่อาจพักใช้หรือจำกัดได้

- ห้ามสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม
- ห้ามเป็นทาส
- ห้ามทรมาน
- ห้ามบังคับบุคคลให้สูญหาย

สิทธิที่อาจจำกัดได้

- เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
- เสรีภาพในการรวมกลุ่ม
- เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ

อาจจำกัดได้เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ความสงบเรียบร้อย หรือคุ้มครองสิทธิของผู้อื่น

เงื่อนไขการจำกัดสิทธิ

1. Legality — ต้องมีกฎหมายรองรับ
2. Necessity / Proportionality — จำเป็นและได้สัดส่วน
3. Legitimacy — วัตถุประสงค์ต้องชอบธรรม

Key Message | สิทธิมนุษยชนตั้งอยู่บนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รัฐมีหน้าที่เคารพ คุ้มครอง และทำให้สิทธิของประชาชนเกิดผลจริง

สรุปการบรรยาย

ประเทศไทยในกระแสสิทธิมนุษยชนโลก

ประเด็นกฎหมายและพันธกรณีของประเทศไทย

7) กฎหมายไทยต้องสัมพันธ์กับกฎหมายระหว่างประเทศ

1. Apply good laws — ใช้กฎหมายที่ดี
2. Desist from applying bad laws — หลีกเลี่ยง/ยุติการใช้กฎหมายที่ไม่ดี
3. Ultimately reform bad laws — ท้ายที่สุดต้องแก้ไขกฎหมายที่ไม่ดี

กฎหมายภายในประเทศควรสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนที่ไทยเป็นภาคี

8) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR)

ชีวิตและความปลอดภัย
- สิทธิในชีวิต
- ไม่เป็นทาส
- ไม่ถูกทรมาน

ความเสมอภาคและความยุติธรรม
- เสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย
- ไม่ถูกจับหรือกักขังโดยพลการ
- พิจารณาคดีที่เป็นธรรม

เสรีภาพและการมีส่วนร่วม
- ความคิด ศาสนา และการแสดงความคิดเห็น
- การชุมนุมโดยสงบ
- การมีส่วนร่วมในรัฐบาล

สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม
- การทำงาน
- การศึกษา
- สุขภาพและมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม

UDHR ค.ศ. 1948 เป็นรากฐานสำคัญของระบบสิทธิมนุษยชนสากล

9) รัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 4
รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

มาตรา 25
แม้สิทธิบางอย่างไม่ได้ระบุไว้โดยตรง บุคคลอาจมีสิทธินั้นได้ หากกฎหมายไม่ห้าม แต่การใช้สิทธิต้องไม่กระทบความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดี หรือสิทธิของผู้อื่น

มาตรา 26
- ไม่ขัดหลักนิติธรรม
- ไม่จำกัดสิทธิเกินสมควรแก่เหตุ
- ไม่กระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- ต้องมีเหตุผลความจำเป็น

10) พันธกรณีระหว่างประเทศของประเทศไทย

ICCPR —	สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
ICESCR —	สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
CERD —	การขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ
CEDAW —	การขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี
CRC —	สิทธิเด็ก
CAT —	การต่อต้านการทรมาน
CRPD —	สิทธิคนพิการ

อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลจากการบังคับให้สูญหาย — ไทยให้สัตยาบันในปี 2024

11) พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

- นิยามความผิดฐานทรมาน
- การบังคับบุคคลให้สูญหาย
- หลัก Non-refoulement — ห้ามผลักดันหรือส่งกลับไปสู่ความเสี่ยง
- ต้องบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องขณะจับและควบคุมตัว
- การแจ้งอัยการและฝ่ายปกครองและการกำหนดอายุความในคดีบังคับสูญหาย

สาระสำคัญ

- สิทธิมนุษยชนมีรากฐานจากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- รัฐมีหน้าที่เคารพ คุ้มครอง และทำให้สิทธิเกิดผลจริง
- การจำกัดสิทธิต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ความจำเป็น และความได้สัดส่วน
- ไทยควรทำให้กฎหมายภายในสอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ

สิทธิมนุษยชน และประเทศไทย

ผู้นำเสนอ: ศาสตราจารย์กิตติคุณ วิทิต มันตาภรณ์

วันพฤหัสบดีที่ 6 สิงหาคม 2569

📌 หลักการและพันธกรณีของรัฐ

- **หน้าที่ของรัฐ:** เคารพ (Respect), คุ้มครอง (Protect) และเติมเต็ม (Fulfill) สิทธิมนุษยชน
- **เงื่อนไขการจำกัดสิทธิ (3-Part Test):**
  - Legality: ชอบด้วยกฎหมาย
  - Necessity/Proportionality: มีความจำเป็นและได้สัดส่วน
  - Legitimacy: มีความชอบธรรม

⚖️ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

- **มาตรา 4:** คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค
- **มาตรา 26:** การจำกัดสิทธิต้องไม่ขัดหลักนิติธรรม และ ไม่จำกัดสิทธิเกินสมควรแก่เหตุ *(หลักความได้สัดส่วน)*
- **มาตรา 27:** บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

🌱 คดีด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สิทธิความเท่าเทียมทางเพศ

ม.1523 วรรคสอง (คดีชู้สาว): ขัด รธน. ม.27 เพราะคุ้มครองสิทธิชาย-หญิงไม่เท่าเทียมกัน (ภรรยาฟ้องชู้ได้เฉพาะเพศหญิง แต่สามีฟ้องได้ทุกเพศ)

สมรสเท่าเทียม

ม.1448 (เดิม): แม้ศาลมองว่าไม่ขัด รธน. แต่ได้ผลักดันสู่การแก้กฎหมายแพ่ง นำไปสู่ พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม

สิทธิสตรีและการทำแท้ง

การทำแท้ง (2020): ม.301 เดิมขัด รธน. นำไปสู่การแก้กฎหมายให้หญิงทำแท้งได้ถูกกฎหมายในช่วง 20 สัปดาห์แรก

สิทธิคนพิการ

พ.ร.บ.ส่งเสริมคนพิการฯ: การบังคับนายจ้างรับคนพิการ/ส่งเงินเข้ากองทุน (ม.33-35) ศาลชี้ว่าไม่ขัด รธน. เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน

⚠️ คดีทางการเมืองและสิทธิพลเมือง

พรรคการเมืองและการแก้กฎหมาย

คดียุบพรรคก้าวไกล (3/2567 & 20/2567): ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการรณรงค์แก้ไข ป.อาญา ม.112 เป็นการใช้สิทธิเพื่อล้มล้างการปกครองฯ (ตาม รธน. ม.49) นำไปสู่การยุบพรรคและตัดสิทธิ กก.บริหาร 10 ปี

พ.ร.บ. ป้องกันการทรมานและอุ้มหาย (2565)

การบังคับใช้กฎหมาย: ศาลรัฐธรรมนูญตีตก พ.ร.ก. ที่รัฐบาลออกมาชะลอการบังคับใช้มาตรา 22-25 (การบันทึกภาพ/เสียงขณะจับกุม) ทำให้กฎหมายต้องบังคับใช้ทันที

เสรีภาพในการแสดงออก

พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ (20/2566): ศาลวินิจฉัยว่า ม.14 (1)(2)(3) ไม่ขัดต่อ รธน. ม.26 และ ม.34 (สิทธิเสรีภาพในการแสดงออก)

การชุมนุมและสถานการณ์ฉุกเฉิน

การบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน (2565): ศาลมองว่าคำสั่งห้ามชุมนุมตาม ม.9(2) ไม่ขัดต่อ รธน. ม.26 (หลักความได้สัดส่วน)

💡 ข้อคิดและบทสรุป (Wisdom Shared)

คดีประเด็นสังคมและเศรษฐกิจ "ชนะง่ายกว่า"
คดีทางการเมืองเผชิญข้อจำกัดทางอำนาจโครงสร้างที่ซับซ้อน

ศาลรัฐธรรมนูญในยุคหลัง มักใช้ **มาตรา 26 (หลักความได้สัดส่วน)** และ **มาตรา 27 (ความเสมอภาค)** เป็นบรรทัดฐานในการวินิจฉัยคดี มากกว่าการอ้างอิงมาตรา 4 (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์)